

ÚJPEST
1840

Újpesti Helytörténeti Értesítő

1997. január

IV. évfolyam 1. szám

Az újpesti községháza 1906-ban

Épült 1900-ban Bóhm Henrik és Hegedűs Ármin tervei alapján

(Gyökér István képeslapgyűjteményéből)

Kedves Olvasó!

Az új esztendő küszöbét átlépve, tisztelettel és szeretettel köszöntöm! Az Újpesti Helytörténeti Értesítő negyedik évfolyamának első számát tartja kezében. A kiadó és a szerkesztő első kötelessége megköszönni Önnek a figyelmet és a támogatást, amit az elmúlt esztendőben élveztünk. Köszönöm a kritikákat, az ötleteket és a javaslatokat. Köszönöm az Újpesti Helytörténeti Alapítványnak eljuttatott anyagi támogatást, mert ebből tudtuk fedezni — egyebek mellett — az Értesítő kiadását is.

Nem panaszkodom az óesztendőre. Mindenkinek, így nekünk is sok gondot okozott a romló gazdasági környezet, ennek ellenére sok öröm jutott osztályrészül, többek között az is, hogy 3.000 példányban jelent meg az Értesítő hat száma.

Ebben volt segítségünkre az a 300.000 Ft átutalása is, amit pályázatunkra az önkormányzat Civil Alapja folyósított. Köszönjük!

Az előttünk álló esztendő ismét sok szép feladatot kínál. Idén emlékezünk Újpest városi rangra emelésének 90. évfordulójára, ezzel kapcsolatban (is) szeretnék minél több eredeti dokumentumot közzétenni, hogy a kutatók és érdeklődők hiteles képet kapjanak az egykori Újpest közigazgatásáról és mindennapi életéről.

Novemberben lesz 200. éve, hogy gróf Károlyi István megszületett. Újpest alapítójáról, életéről és munkásságáról szeretnék minden hozzáférhető dokumentumot és visszaemlékezést közölni.

Idén is kéthavonta olvashatja az Értesítőt, a változás csak annyi, hogy mindig 24 oldalon. Remélem elvárásainak ez évben is megfelelünk. Kérem, hogy ötleteit, megőrzött dokumentumait, írásait juttassa el hozzám, ha azok valóban közérdekűek, közölni fogom.

Sok sikert kívánok Újpest múltjának kutatásához, tárgyi emlékeinek gyűjtéséhez és bemutatásához. Ebben a munkában marad hű társa az Újpesti Helytörténeti Értesítő.

Tisztelettel üdvözli Önt:

a Szerkesztő

Dr. Ugró Gyula:*

Újpest város területe és felszíne

Újpest a Duna bal oldalán, a székesfőváros, Rákospalota és Dunakeszi nagyközségek által határolt, nagyjából sík területen fekszik.

Természetes határát csak a város nyugati részén folyó Duna képezi. Kedvező fekvése, a székesfővároshoz való közelsége és a mindenkori kitűnő közlekedési eszközei úgymint: a „Budapesti Közúti Vasút”, a „Budapest-Újpest-Rákospalotai Villamos Vasút”, majd a kettőből létesült „Budapest Székesfővárosi Közlekedési Vállalat”, továbbá a Magyar Kir. Államvasutak, a „Budapest-Esztergom” és a „Budapest-Vác-Gödöllői” helyi érdekű vasutak vonatai, legújabbán pedig a „Székesfővárosi Autóbusz Üzem” járművei és az évtizedeken át járó, de már megszüntetett személyhajó-járatok tették lehetővé azt, hogy Újpest aránylag igen rövid időn belül hazánk egyik legnépesebb és legvirágzóbb városává fejlődött.

A város területe az alapítás napjától kezdve állandóan a megyeri uradalomból kihasított területtel gyarapítottatott úgy, hogy míg 1832-ben Újpest mindössze három háztelekből állott, addig 1840-ben már 8, az 1850-ik évben pedig 12 katasztrális hold volt a területe, mely utóbbiról a következő határleírás szól:

„Újpest határa kezdődik nyugat felől a Duna bal partján a Vácra vezető országút mellett felállított Pest városi határkőnél, honnan a nevezett folyó bal partján fel Vác felé egész a Spitzer-féle ház szegletéig egyenes irányban mintegy 498 lépésnyi távolságra meghajlik a vonal, s innen tovább úgy 178 lépésnyire végződik a Morigia Vince-féle ház szegletével összeütköző káposztásmegyeri pusztaszántóföldjeinél. Innen jobbra felkanyarodva a káposztásmegyeri szőlőskerteknek árkaig 75 lépésnyire egyenes vonalon keresztül tör a Pest-Váci országút, mely országút és a szőlőskertek közös árka partján van leásva Újpest részéről mintegy határt mutató faoszlop, melyen felül egy fekete táblácskán e szavak: „Újpest, Pest megye” olvashatók. Ezen oszloptól a mondott szőlő és országút árka mellett lefelé 142 lépésnyi távolságra, a Schlossberger-féle háztelek

szegleténél fel keletnek vezet úgy 68 lépésnyi egyenes vonal egész a káposztásmegyeri pusztához tartozó Szekrényesi-féle szőlőkertben fekvő nyári lakig. Itten ismét meghajlik a vonal, egészen délnek egy csekély távolságig úgy 25 lépésnyire, honnan kezdve 41 lépésnyire ezen vonal ismét keletnek tér vissza, hol balról a káposztásmegyeri szőlőkertek, jobbról pedig a Schlossberger-féle háztelek kertje díszlik, az elsőket elválasztja az utóbbinak akácfával szépen beültetett eleven kerítése. Ezen eleven kerítés és a nevezett ház háta megett lefelé délnek 146 lépésnyi távolság után egy árok szegletétől e mellett egyenes vonalban 90 lépésnyire halad kelet felé a vonal, balról szántóföldek, jobbról pedig egy magányosan álló Kardoss-féle házat tekintőleg egészen ezen ház végső szegletéig. Mely háztelek szegletétől lefelé délnek 64 lépésnyi távolságra Fülöp kőműves-féle ház szegletéig kanyarodik a Megyerre és Palotára vezető kocsitutat is keresztültörő vonal. Honnan ismét fel keletnek, balról a mondott kocsitutat, jobbra pedig az újpesti házak elejét szemlélve megy a rákospalotai legelőföldeket Újpestről elzáró vonal valami 73 lépésnyire egész a Rózsa-féle háztelek szegletéig. Ezen szeglettől a községből Megyerre szolgáló út mellett mintegy 50 lépésnyi távolságra a vonal befelé a községnek kanyarodik. De innen ismét a csak mondott utat keresztül hasítva fel keletnek visz a vonal 163 lépésnyi távolságig a háztelek hátulsó rovásai mellett, balról mindenütt a rákospalotai legelőföldeket hagyván maga mellett egész ezen a vonalon fekvő utolsó háztelek szegletéig, megjegyzendő, hogy ezen háztelek másik elhaladt oldalánál káposztásmegyerre egy szekérút vezet. Ezen háztelek leírt szegletétől mellette fel a rákospalotai főútig, hol e ház ismét megszegletelik, 67 lépés számoltathatik. Honnan diagonális vonalban keresztül a most nevezett főúton egész a másik oldalon fekvő Hírad-féle szélső ház szegletéig 70 lépésnyi távolság olvasható. Ezen szeglettől le egyenesen délnek a háztelek mellett a hátulsó szegletéig 69 lépésnyi távolság vagy.

* A szerző (1865-1949) jogász, Újpest város első polgármestere volt. A most közölt cikk részlet a szerző 1931-ben megjelent *Újpest c. monográfiájából*.

Honnan diagonális vonalban a Janitsch-féle háztelek szegletéig 163 lépés számolhatandó. Ezen szeglettől azután le nyugot felé a házak hátulsó kerítése és a piócás árok között és mellett 175 lépésnyi távolságra feltalálhatik a temetőbe vezető út. Ezen úton megállapodva mindjárt szemlélhető az érintett árkon keresztül az úttól 10 lépésnyi távolságra haladva a zsidóság imaházába vezető út kezdetét veszi. Honnan fel délkeletnek diagonális vonalban 205 lépésnyi távolságban van az izraelita új temetőárok legvégső szeglete. Ezen szegletárok mellett le délnyugatnak 97 lépésnyi vonalban találhatik Pest főváros határárka. Honnan lefelé nyugotnak 100 lépésnyi távolságra van a Pest városi kettős határdomb, melyek egyike valaha a káposztásmegyeri pusztá határjele lehetett. Ezen határdomboktól 185 lépésnyi egyenes vonalban megy a határ egy Pest városi határkőig. Ezen határkőttől végre 55 lépésnyi távolságra a Pest-Váci országúton keresztül törve azon határkőig vezet a Duna folyó felé ezen vonal, honnan a határ kezdete jelöltetett ki.

Kelt Újpest január 3-án 1851.

Révai János s. k.
ügyvezető

Morigia Vince s.k., Panek Lőrinc s.k.
Seligmann Móric sk., Markovits János s.k.
Bernhardt Löwy s.k., Wolfner Lajos s.k.
Újpest részéről.

Ezen határleírás kiegészítő részét képezi még a
Jegyzőkönyv

a művelési ágak meghatározásáról,

mely Révay János ügyvezető s egy választmányi tag jelenlétében szerkesztetett.

Újpest határának az előbbi pontos leírása értelmé szerint is, e község határában sem szántóföldek, se legelő, se rét, se szőlő semmi bármi néven nevezhető külső telke nem létező, következésképpen itten sem dűlők sem valami művelési ágak elő nem fordulván — egyedül belső telkek (házak), mely összesen 1600 n.öllel számított 12 holdnyi térségen fekszenek — lennének osztályozandók. De miután a házbér jövedelem kiszámítására, ellenőrzésére és összeállítására, mint ezen adóközségi bizottmány hiszi és még is van győződve, egy legfelsőbb helyről adandó más, és különböző utasítás fog kegyelmesen kiadatni, addig a bizottmány munkálkodásának folyamatát ez érdemben félbeszakasztani magát elhatározni kénytelenített.

Kelt Új Pesten december 9-én 1850.

Révay János s.k. ügyvezető, Rózsa György s.k.,
Seligmann Móric s.k., Wolfner Lajos s.k.,
Kristovits János s.k., Neuschloss Simon s.k.”

Az 1850-ik évtől 1890. évig Újpesthez csatolt területekről határleírások sem a jegyzőkönyvekben nem foglaltatnak, sem az irattárban nincsenek, bár területcsatolások tényleg több ízben is történtek. Hogy pedig ez miért nincs, erre vonatkozólag az 1870-ik évben Bellágh Imre központi szolgabírónak a pesti kir. pénzügyigazgatósághoz 894 sz. alatti végzése ad felvilágosítást, mely szerint „Újpest községnek rendes térképe azért nincs, miután annak területe a kiosztandó házhelyek által évenként változik és növekedik.”

Ezen a rendezetlen állapotokon óhajtott segíteni az 1882-ik évben a község elöljárósága, amidőn az 1. számú ülési jegyzőkönyve szerint megállapítja, hogy:

„Újpest község keletkezése óta közigazgatási határa soha törvényes módon megállapítva nem lett s amidőn új ház épült, a házhelynek kiosztott földterület Újpest községhez csatoltatott, míg a közbeeső területre intézkedés nem történt, az tehát megmaradt káposztásmegyeri pusztának, illetőleg rákospalotai határnak, miáltal előidéztetett az a képtelen állapot, hogy az Újpest község kellő közepén lévő több darab terület itt és ott is Rákospalota községhez tartozott, Rákospalota pedig ezen területekkel csak Újpesten keresztül érintkezhetett: akkor midőn ezen területek Rákospalotától egy óra járásnyira Újpest községnek pedig közepén fekszenek és mindenféle közigazgatási intézkedést Újpest tartozik teljesíteni anélkül, hogy a terület határát képezné: az 1871-ik évi XVIII. t.c. 137. paragrafusa értelmében kéri tehát a képviselőtestület a megye törvényhatóságát, hogy ezen elodázhatatlan kérdésre úgy gróf Károlyi Sándor mint tulajdonos, valamint Rákospalota és Újpest községek meghívásával helyszíni tárgyalást tartson, s annak befejezésével a kijelölendő területeket csatolja Újpest községéhez.”

Ezen kérvény még elintézetlenül hevert a vármegyénél, midőn négy évvel később, az 1886-ik évben Újpest hatósága újabb kérelemmel fordult a megyéhez, amelyben a Duna-partnak ide csatolását kéri. A törvényhatóság ezen kérvény folytán a Duna-partot az 1887. év elején tényleg Újpesthez is csatolta.

Ugyancsak az 1886-ik évben határrendezési ügyben az 1882-ben felterjesztett kérelemre a megye által kiküldött bizottság két ízben is megjelent Új-Pesten és a bizottság a felvett jegyzőkönyv szerint kedvező véleményt is adott a község kérelme érdekében. A nem éppen gyors közigazgatási eljárás eredménye végre 8 év után az lett, hogy az 1890-ik évi január hó 25-én megérkezik Pest vármegye alispánjának 36677 eln./887. sz. alatti határozata, melyben

„Újpest község képviselőtestülete azon kérelmének, hogy a község területébe beékelts részben Káposztás-Megyer pusztához részben Rákospalota községhez tartozó területek Újpest községhez átcsatoltassanak, az általam láttamozott vázrajzban feltüntetett pontok szorosabb meghatározása s az 1877. évi 20333 sz. a. kelt végzésem-mel a községi törvény 148. paragrafusa értelmében elrendelt s szabályszerűen foganatosított helyszíni tárgyalás alkalmával tett nyilatkozatok figyelembe vétele értelmében hely adatik.

1.) a Káposztás-Megyeri pusztá határba eső, közigazgatásilag azonban Rákospalota községhez tartozó s 5845-5922 kataszteri helyrajzi számok alatt felvett mintegy 53 kat. hold kiterjedésű terület, mely egyfelől a Duna folyamán, másfelől már Újpest községhez tartozó káposztásmegyeri nyaralók által határoltatik.

2.) Újpest község területébe beékelts, jelenleg közigazgatásilag Rákospalota községhez tartozó s 5448-5463 kat. helyrajzi számok alatt felvett mintegy 59 kat. holdat kitevő, a fonógyár kivételével jelenleg még üresen álló, de már házhelyeknek beosztott terület, végre

3.) Újpest községgel szemben lévő, senki által nem lakott, s gróf Károlyi Sándor tulajdonát képező ú. n. megyeri sziget, káposztásmegyeri pusztá, illetőleg Rákospalota község területéből, a földes úrijogok teljes épségben hagyása mellett, elcsatoltatik s Újpest község területéhez átcsatoltatni rendeltetik.”

Rendkívül érdekes történeti adatokat tartalmaz ezen több évre terjedő eljárás után meghozott határozat indoklása is:

„Hely volt adandó Újpest község kérelmének általános köztekintetek, de különösen magasabb közigazgatási s főleg rendőri és iskoláztatási szempontokból, amennyiben a kérdéses, részben Újpest község határába beékelts, részben közvetlen szomszédságában lévő területek Rákospalota

község részéről csak Újpest községen keresztül való közlekedés útján érhetők el, s még Újpestnek közvetlen tőszomszédságában, addig Rákospalota községtől több kilométer távolnyira fekszenek, s minthogy ezen területeken minden egyes előfordulható bármiféle közigazgatási, bírói, rendőri eseteknél egyenesen Újpest község vehetik igénybe, ezen visszás és rendezetlen állapot a község kérelme nélkül is rendezendő lett volna annál is inkább, mert a törvényhatóságra nézve sem lehet közömbös az, hogy az új telepítéseknél az egyik ház közigazgatásilag Újpest, a másik közvetlen szomszédja pedig Rákospalotához tartozzék. Hely volt adandó a kérelemnek iskoláztatási szempontból is, amennyiben a kérdéses területeken tartózkodó lakosok gyermekei a rákospalotai iskolákat a távolság miatt nem látogathatják.

El volt rendelendő az átcsatolás, mert az átcsatolt terület tulajdonosa gróf Károlyi Sándor a határnak ily módon leendő rendezésébe belenyugodott, s az ezen területre települt lakosok sem tettek kifogást, s így a községi törvény 148. paragrafusa, a.) s a fentebbiek folytán b.) pontjának elég lett téve. Minthogy pedig Rákospalota községi háztartását saját jövedelméből pótdó kivetése nélkül képes fedezni, a törvény által ráruházott kötelezettsége teljesítése képtelenné nem válik, amennyiben egy oly községnél, mely évi budgetjét 2000-3000 P jövedelmi felesleggel zárja, nem jöhet számításba az, hogy esetleg pótdó-kivetés alapjául szolgáló egyenes adókból ezen átcsatolt területek után eső részéről lemondott és hogy így a törvény 156. paragrafusában foglalt egyezség megkísérlésének szüksége nem forog fenn, az eljárás e tekintetben befejezettnek tekintendő.

Az összes területcsatolások folytán az 1910-ik év végén 1172 hold 1053 n. öl volt Újpest özszerterülete, melyből a beépített terület 816 hold, a kihasított utcák területe 123 hold 1266 n. öl, a terek területe pedig 11 hold 1241 n. öl, a fennmaradó 221 hold 1225 négyszögöl nagyságú beépítetlen s házhelyekre felosztani szándékolt terület gróf Károlyi László tulajdonát képezte.

Az 1910-ik évben mozgalom indult meg arra nézve is, hogy Újpesttel teljesen összeépült Istvántelek, mely a vasúti pályatest által Rákospalotától teljesen el van különítve, közigazgatásilag Újpesthez csatoltassék. a csatolási kérelmet az istvántelki lakosok nagy többsége írta alá s az már két fórumon keersztül kedvező elintézést is nyert, de

az 1911-ik év végén bekövetkezett közigazgatási válság ezen kérdés megoldását is elodázta. Az 1918-ik év végén ezen ügy újból felszínre került, de a forradalmi állapot nem volt alkalmas arra, hogy akkor a terület átcsatoltassék és a kérdés érdemlegesen elintéztessék. Végre az 1930-ik évben az istvántelki ingatlantulajdonosok és a többi adófizetők nagy része újból mozgalmat indított e kérdés dűlőre juttatása iránt, s az most már rövidesen a közóhajnak megfelelő elintézés nyer, mert a megtartott helyszíni szemle teljesen az átcsatolás feltétlen szükségességét igazolta.

A város területén az Árpád út kivételével minden utca egyenes vonalban volt kihasítva, s hogy miért görbe épp egyedül az Árpád út, akkor amidőn a város összes utcái oly szabályosak, erről részben az 1847. március 7-iki ülésen tárgyalt panasz szolgáltat támpontot. E szerint a lakosok a szerződéses szabályok II-ik szakaszának 7-ik pont alatti rendelkezésének „abban nem tesznek eleget, hogy a vállalt házhelyeiket a vállalkozók körül sem kerítik, annál fogva szomszédaiknak mind az építésnél, mind annak bevégzésénél tetemes kárt okoznak.”

Bár az építés rendőri hatóságot abban az időben még az uradalom látta el, de az összegyűlés is foglalkozott ilyenmű kérdésekkel:

„megbízattak tehát a közgyűlés által a Bírák aziránt, hogy a házhelyet vállalkozónak építeni ne engedjék addig, míg tőszomszédjok felé a fent említett szabály szerint oly kerítést nem vonnak, miáltal a Bírák véleménye szerint a szomszédok az előadható károktól oltalmaztatnának és az ezt nem teljesítők költségére a Bírák készíttessék a kerítést.” Vagyis mindenki tetszés szerint épített és a kerítést oda állította, ahová azt akarta.

Az 1877. évi október 4-én tartott ülésen újból tárgyalatott az, hogy Újpest község közlekedési utai, utcái és tereinek tulajdonjoga egyáltalában semmi irányban nincs rendezve s gyakran megtörténhetik, hogy az utcákból magán célokra foglалások történnek: ennél fogva a képviselő-testület utasítja az elöljáróságot, hogy szigorúan ügyeljen arra, „hogy a közforgalom és közlekedésnek használt tér vagy utcából, senki által egy talpalatnyi sem foglaltassék el, és minden foglalási kísérletet, szükség esetén rendőri karhatalommal is akadályozzon meg, hogy azonban az utcák és terek kiterjedése s fekvéséről kellő tájékozódást bírjon, utasíttatik a község bírāja és jegyzője, hogy a pesti

kir. törvényszék telekkönyvi osztályában lévő hitelesített térképet a község számára és költségére mihamarabb lemásoltatván, azt hiteles másolatban a község házában őrizték.”

Mindezek dacára sem lehetett többé az előbb „Fő”, majd az 1896. év május 25-én hazánk ezeréves fennállását megünneplő ülésen hozott határozat szerint a honalkotó vezér után nevezett Árpád utat egyenessé varázsolni, sem a többi úttestfoglalásokat a köznek visszaszerezni.

A Károlyi uradalom által felparcellázott terület már alig számbavehető rész kivételével az 1910-ik évben beépített. Ezen terület egyes utcáin értékesített telkek szabad forgalmi árát, illetve értékelkedését, ami a többi telkek árára is tájékoztató gyanánt szolgál, az ide csatolt táblázatos kimutatás 1895-től 1910-ig tünteti fel:

Az utca neve	A beépítetlen telek ára volt négyyszögölenként az			
	1895	1900	1915	1910
	é v b e n			
	k o r o n a			
Csengeri	14	18	20	32/30
Deák	16	24	28	45/40
Lőrincz	14	20	28	30/40
Király	14	20	24	28/40
Árpád	10	31	26	32/60
Templom	18	26	39	40/50
Kemény Gusztáv	26	30	40	45/50
István	10	26	38	36/60
Diófa	14	24	28	32/35
Mária	12	22	28	30
Gyár	12	20	24/30	24/36/40
Tavas	10	18	20/22	22/30
Tél	14	16	18	28/30
Apponyi A.	16	20	26	36/40
Bocskai	10	18	24	24/30
Ó és Új	12	20	18/30	30
Vácz	16	28	32	35/50
Dunator	16	24	28	38/40
Pálffy	14	18	24	28/30
Attila	18	24	30	30/40
Wekerle	8	—	—	28
Baross	10/14	16	22	24/35
Szép	10	18	22	24/32
Fóthy	6	14	18	24/30
Vörösmarthy	12	18	20/30	24/32
Tó	14	—	—	28
Károlyi	20	—	32	30/38
T e r e k :				
Ferenc József	16/22	—	34	40/50
István tér	24	—	40	50/60

Ezen adatok folytatólagos gyűjtése azért nem eszközöltetett, mert noha újabb területek csatolása folytán kialakuló telekárak a belső területeken lévő ingatlanok áralakulására is kihatnak, de mert az így keletkező értékelkedés a már akkor teljesen beépített telkeken lévő épületek értékét is növeli, a telek értékét az épület értékétől úgy elkülöníteni, hogy mind a kettő pontos adatot is szolgáltatasson — nem lehetett.

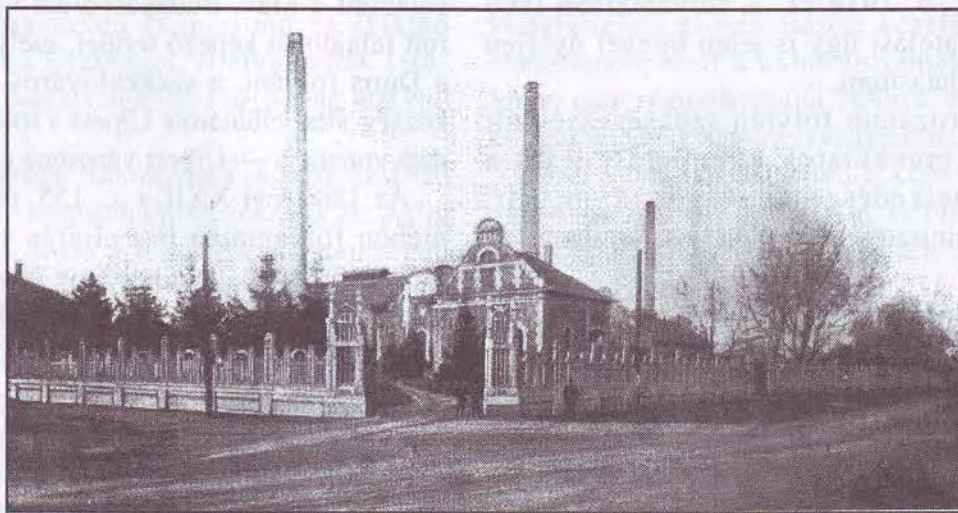
A községi tulajdont képező területek árainak megállapítására nézve igen érdekes az a határozat, amely szerint a „Budapest Újpest Rákospalotai Villamos Vasút” által az István téren 60 négyszögölnyi, a temetőből pedig 340 n. ölnyi terület elfoglalására vonatkozólag 1897 évi 27. szám alatt hozott a képviselőtestület, mellyel kimondotta, hogy az István téren elfoglalt községi magánterületért négyszögölenként 60 frt., a temetőből elfoglalt terület minden négyszögölért pedig 30 frt. térítendő.

Az 1914-ik évben reánk szakadt világháború úgy az építkezést, mint a fejlődés minden ágát megakasztotta, azonban a háborús évek után megindult újabb fejlődés lehetőségének még a reménye is kétségessé vált azáltal, hogy az építkezés céljára üres terület Újpesten már alig akadt. Ezt a kínos helyzetet megváltoztatta az 1920-ik évben gróf Károlyi László azon bead-

rákospalotai és fóti birtokosnak határrészek átcsatolása iránti kérelme.

Véghatározat.

Gróf Károlyi László budapesti lakos kérelmére elrendelem, hogy a folyamodó tulajdonát képező és a rákospalotai 1232 számú tkvi betétben A I. 6-29 és 49-50 sorszám alatt felvett összesen 93 hold 1507 n. öl, a gróf Károlyi Sándor fiága részére alapított hitbizományba tartozó és jelenleg folyamodó birtokában lévő, a rákospalotai 1233 számú telekkönyvi betétben A I. 1-376 és 378-380 sorszám alatt felvett összesen 1475 hold 317 n. öl, a folyamodó tulajdonát képező, a rákospalotai 1239 számú telekkönyvi betétben A † 1-4 sorszám alatt felvett összesen 13 hold és 681 n. öl, és a rákospalotai 2528 számú tkvi betétben A † 1 sorszám alatt felvett összesen 1 hold 578 n. öl terjedelmű ingatlanrészek, vagyis összesen 1583 hold 1483 négyszögöl,

A Vízművek (1893) főépülete 1908-ban

ványa, melyet a rákospalotai és a fóti birtokaiból Újpestevel határos részének átcsatolására nézve intézett Újpest hatóságához, mely szerint hajlandó Újpesttől északra Dunakeszi község határáig terjedő 2400 hold terjedelmű birtokterületet Újpesthez csatolni, ha a város egyidejűleg benyújtott telekfelosztási kérelmét is jóváhagyja. A város képviselőtestületének joghatóságát gyakorló törvényhatósági biztos a kérelemnek 26514 kig./920. sz. alatt hozott feltételes véghatározatban helyt adott, s az összes iratokat pedig Pest vármegye alispánjához felterjesztette, ki is erre a következő véghatározatot hozta:

„2515/1921 szám. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Alispánja.

Tárgy: Gróf Károlyi László budapesti lakos

valamint Budapest székesfőváros közönsége, mint a székesfővárosi vízművek tulajdonosainak tulajdonát képező, a rákospalotai 2525 tkvi betétben A I 1-16, a 2526 tkvi betétben A † 1, a 2527 tkvi betétben A I. 1-2, a 2529 tkvi betétben A I. 1-3 sorszámok alatt felvett összesen 92 hold 1010 n. öl kiterjedésű ingatlanok minden terheikkel, de előnyeikkel is Rákospalota nagyközség határából Újpest r. t. város határába,

végül a gr. Károlyi Sándor fiága részére alapított hitbizományhoz tartozó és jelenleg folyamodó birtokában lévő, fóti 788 számú tkvi betétben 73-77, 265-303, 305-319, 321-341, 345-350, 352-354, 356-358, 360 és 432 sorszámok alatt felvett összesen 393 hold 1207 négyszögöl kiterjedésű ingatlanrészek, valamint az ugyanezen

tkvi betétben foglalt, de a Budapest-Vác Gödöllői h. é. villamos vasút javára kisajátítási joggal terhelt A I. 79-91, 294, 306, 307, 320, 351, 354-5, 359-360, 368, 370, 376-4 sorszámú ingatlanok minden terheikkel, de előnyeikkel is Fót község határából Rákospalota község határába átkebeleztesse.

Ugyancsak Újpest r. t. város határához csatolom az újpesti Baross utcában fekvő és a rákospalotai 1232 számú tkvi betétben 5462/1 hrsz. az ugyanazon sz. betétben 5463 hrsz. a. az 1042 számú tkvi 5462/2 hrsz. a. 2108 számú betétben 5462/3 hrsz. a. végül a 6077 számú tkvi betétben 5462/4 hrsz. a. felvett összesen 19 hold 441 négyszögöl kiterjedésű azon ingatlant, melyen most az Újpesti Hadiözvegyek és Hadiárvák Otthona is van.

Az ú.n. villasori érdekelteknek a múlt évi november 10-én megtartott tárgyaláson dr. Nádaskay Béla útján előterjesztett azon kérelmét, hogy a 272/k. b. 1914 sz. a. folyamatban lévő határrész-átcsatolási ügy is jelen ügygel nyerjen elintézés — elutasítom.

Jelen határozatom folytán szükségessé vált telekkönyvi munkálatok elrendelése iránt a jogerőre emelkedés után fogok a m. kir. igazságügyi miniszter úrhoz előterjesztést tenni.

Indokok.

Újpest r. t. város annak idején mint nagyközség mintegy 1200 holdnyi területen alapított.

A kedvező telep és forgalmi viszonyok lehetővé tették, hogy az új település rövidesen nagyobb mennyiségű ipari és kereskedelmi vállalat elhelyeződését vonta magához, aminek következtében mind több és több lett azoknak a száma, akiket a vállalatok magukhoz kötöttek s akiknek érdekében állott, hogy foglalkozási helyükhöz közel biztosítsanak maguknak otthont, ezeken kívül pedig sokan azok közül, kikre a fővárosi lakásviszonyok súlyosan nehezedtek, szintén e közeli lakott helyen kerestek maguknak lakást, mely körülmények együttesen hozták létre azt a rohamos fejlődést, melyet elsőnek Újpest mutatott fel a Budapest környékében elterülő helységek között.

E fejlődés szükségszerű következménye volt, hogy a város közönsége s a vállalatok érdekeltsége idejében gondoskodott az újabb kor kívánalmainak megfelelő közművek, utak, járdák, világítás, vízvezeték, csatornázás stb. létesítéséről, ami azután még kívánatosabbá tette az ottani letelepülést, s ennek köszönhető, hogy alig 50 év alatt a város

egész határa beépült ugyanannyira, hogy a ma már a kisebb tőkével rendelkezők alig tudnának még kedvező viszonyok között is maguknak lakóhelyet építeni, a város maga pedig saját határában már temetőnek alkalmas területet sem talál.

Ilyen körülmények között találkozott a fejlődés természetes kényszere alatt lévő város gróf Károlyi László rákospalotai birtokos azon ajánlatával, hogy ez utóbbi a Rákospalota község határához tartozó, de Újpest város külső határ nélküli belterületével szervesen összefüggő birtokrészeit oly módon óhajtja hasznosítani, hogy az Újpesten adva lévő közművek nagy előnyt biztosítanak arra, amit a birtokrészlettől távolabb lévő Rákospalota község vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyobb nehézségek leküzdése árán tudna nyújtani.

Kellett, hogy ezek az indokok vezessék gróf Károlyi Lászlót, amikor azt kérte, hogy Rákospalota határához tartozó s a Budapest-Váci állami út, valamint a Máv. Budapest-Váci vonala által határolt tulajdonát képező terület, mely három oldalról a Duna folyam, a székesfőváros és Rákospalota község által elhatárolt Újpest város egyetlen fejlődési vonala is — Újpest városhoz csatoltassék.

Az 1886. évi XXII. t. c. 155. paragrafusa értelmében folyamatba tett eljárás során mindezek megállapítottak, de a múlt évi november hó 10-én Újpest város polgármesteri hivatalában megtartott tárgyaláson Rákospalota is felsorakoztatta ellenérveit.

Ezek között különösen figyelemre méltó az, hogy az átcsatolás következtében Rákospalota elveszti községi adó alapjának egyhatedrészét és hátrányosabb helyzetbe jut a földbirtok helyesebb megosztásáról szóló törvény végrehajtása során.

A jelen viszonyok között a 200%-os pótdadóval terhelt község előbbi aggodalmai kétségtelenül komoly mérlegelés igényelnek. Ezt belátta az átcsatolással gyarapodó Újpest város is, azért nem zárkózott el Rákospalota megfelelő kártalanításától és ennek a törekvésnek eredménye az az újpesti 11754/1921 számú s az 1886. évi XXII. t.c. 61. paragrafusa alapján eljáró th. biztos által hozott jogerős határozat, amelybe kimondatott, hogy a Pestvidéki Versenyegyletnek a csatlakozási területen lévő ú.n. káposztásmegyeri lóversenytérén az 1886. évi XXII. t.c. 132. paragrafusa alapján a belépőjegyek után szedhető vigalmi adó 30%-a mindenkorra Rákospalota községnek engedtetik át.

Tekintettel arra, hogy ezen adónem a község által nem volna szedhető, az 1909. XXII. t.c. 30. paragrafusa ugyanis, amelynek alapján Rákospalota község is szedhet oly adót, az 1912 LIII. t.c. 43. paragrafusa szerint nem lépett életbe s az ennek elérését célzó, a törvényhatóság által is támogatott 104/kgy. 1920 számú községi határozat is a fentiek szerint csak törvényhozási úton juthatna érvényre, tekintettel arra, hogy az Újpest várostól e címen nyerendő részesedés fölösen felül fogja múlni azt a 107.000 kor. adóalap-vesztéseget, mely az elcsatolás következtében a községet éri, e tekintetben nem forog fenn az 1886 évi XXII. t.c. 152. paragrafusa f. pontjában megjelölt törvényes akadály a átcsatolásnak.

Ezenkívül a látszólagos veszteség kárpótlására fog még szolgálni az a forgalmi és helyes üzemviteli okokból is szükségszerűen beálló körülmény, amire folyamodó itt tett nyilatkozatai szerint hajlandó magát kötelezni is, hogy az átcsatolandó területen létesítendő kereskedelmi és ipari művek (kikötő stb.) Rákospalota községgel, illetve annak területével forgalmi összeköttetésbe hozza, oda utat fog építeni.

Indokoltnak láttam Rákospalota részéről az 1920 évi XXXVI. t.c. alapított kifogásokat is és pedig annál is inkább, mert a község csak nemrégén vesztett el mezőgazdasági művelésre alkalmas nagyobb területet azáltal, hogy az a MÁV-nak egyik rendező pályaudvara céljaira kisajátított.

Minthogy azonban az előbb idézett törvény nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy az igényjogsultak a szomszédos községhez tartozó földbirtokból is szerezhessenek maguknak megfelelő területeket, ilyen pedig rendelkezésre áll, s mert a rendelkező rész szerint a folyamodó fóti birtokaiból Rákospalotához átcsatolt területek is felhasználhatók lesznek erre a célra, Rákospalota község aggályait itt is eloszlatottnak kell tekintenem; azok szerint az átkebelezést el kellett rendelnem annál is inkább, mert az eljárás során mindannak elég tétetett, amiket a részben az 1886 évi XXII. t.c. 52-3 és 155. paragrafusai rendelkez.

Fót község határából Rákospalota község határához átcsatolni kért területek átkebelezését szintén el kellett rendelnem, mert az ellen Fót község képviselőtestülete is csak elvi kifogást támaszt, s az elcsatolás folytán előálló pótagóly-vesztés is oly csekély 7-8%, hogy az a közigazgatási és közművelődési kötelezettségek teljesítését alig befolyásolja.

Fót községnek egyébként a dunakeszi határ-részek átcsatolása iránti kérelme 31401/1921 sz. a. tárgyalás alá vétetett.

Az Újpest hadiözvegyek és hadiárvának kapcsolatosan előadott kérelme annál is inkább teljesítendő volt, mert az itt szóban lévő terület Újpest város területe által a mostani rendelkezés folytán körülszigeteltetnék.

Hasonló szempontok tették szükségessé a Budapest székesfőváros közönségének a Duna folyam és a most átkebelezni rendelt Károlyi-féle birtoktest közé eső ingatlan birtokának egyidejű átcsatolását is, valamint azokat a területeket, a Budapest-Vác-Gödöllői helyi érdekű vasút javára kisajátítási joggal vannak terhelve.

A székesfővárosi vízművekre ez még azért is előnyös, mert ezzel telepei, melynek egy része máris Újpesthez tartozik, egységes közigazgatási gondozása alá jutnak.

A dr. Nádaskay Béla által az ú.n. villasorra vonatkozóan előterjesztett kérelem azért volt elutasítandó, mert a külön folyamatba tett és első fokon már véghatározattal befejezett ügyre tartozó kifogások e helyütt nem érvényesíthetők.

Ezen véghatározat ellen a kézbesítést követő naptól számított 15 napon belül a vármegye közigazgatási bizottságához lehet fellebbezni, melyet hozzám kell beadni.

Miről gróf Károlyi László budapesti lakost Budapest székesfőváros tanácsát, az újpesti Hadiözvegyek és Hadiárván Otthonát, az újpesti ú.n. villasori érdekelteket. dr. Nádaskay Béla kezéhez, Újpest város tanácsát, a váci járás főszolgabíráját, végül Fót és Rákospalota községek képviselőtestületeit értesítem.

Budapest, 1921. október 16-án.

Fazekas s.k.
alispán"

Ezen alispáni véghatározattal említett villasor az 1929-iki évben csatoltatott Újpesthez, aminek átvételéről a 20182-3214 kig. 1929 tanácsi véghatározat szól.

Mindezen csatolások beláthatatlan időkig biztosították azt, hogy Újpest fejlődéséhez szükséges területek rendelkezésre álljanak, mert ezen csatolások folytán Újpest összterülete 3572 hold lett, amiből a mai napig mindössze 1100 hold van beépítve.

Dr. Szilágyi-Windt László:*

Hősies életmentési akciók Újpesten a II. világháború idején

Tartozunk az igazságnak azzal a történeti megállapítással, hogy nem volt mindenki náci, illetve nyilas, mert voltak — ha kevesen is — jóérzésű emberek, akikben az igazi humánus, az emberszeretet nemes érzése élő valóság volt, akik az embertelenség korszakában, az üldözöttek segítségére, védelmezésére keltek, saját életük és szabadságuk kockáztatása árán is. Újpesten, a legnagyobb zsidó-életmentési akciót Jahoda Károly fémöntő iparos fejtette ki, aki a Szántó-féle asztalosáru-gyárban (Jókai u. 32.) annak raktárhelyiségeiben, 1944-ben, a féktelen fasiszta-nyilas vérengzések idején, nyolcvanhat üldözöttet rejtegetett, akikről a felszabadulásig gondoskodott, ami által életüket mentette meg. Jahoda Károly hősies, áldozatos életmentő munkájában, hathatósan közreműködött, a hozzá méltó nemes érzésű hitvese, aki erejét sokszorosan meghaladó, nagy körültekintést igénylő, nehéz küldetést vállalt magára, ugyanis ő látta el az elrejtett üldözötteket élelemmel, ő gondoskodott, jóformán mindenemű életszükségletükről. Külön ki kell emelnünk Jahoda Károlynénak egy nagyszerű asszonyi, illetve emberi gesztusát, s pedig azt, hogy amidőn egy másállapotos üldözött asszony — Bán István újpesti gépészmérnök neje — került Jahodáék rejtekhelyére, Jahodáné nem engedte, hogy ez az asszony, a bútorraktár padlózatán feküdjön, hanem saját ágát bocsátotta rendelkezésére, míg ő maga meghúzódott a raktárhelyiség egyik zugában, a padlózatán.

Jahodáékhoz hasonló hőslelkű, nemes érzésű humanista volt Újpesten: Balla Gyula szabómester, aki a nyilas terror uralma alatt, az Erzsébet utca 65. szám alatti családi házában harmincöt zsidó polgártársát, asszonyokat, gyermekeket rejtegetett, élelmezett és mentett meg a gyilkosok elől, teljes önzetlenséggel, éppen úgy, mint Jahodáék. Az időközben elhunyt Balla Gyula nevét — örök emlékezetül — a mártír emlékmű márványtáblájára vésték. Legyen áldott szent emléke!

Az üldözöttek mentési akcióiból kivették részüket a derék, hős újpesti partizánok is — Földes László bátor vezetésével. Az újpesti partizánok halált megvető elszántsággal vették fel a nehéz küzdelmet az állig felfegyverzett nyilas gyilkosokkal szemben, amelynek során több újpesti üldözött testvérünk életét mentették meg.

Meg kell emlékeznünk Újpest város egykori tisztí főorvosáról: dr. Pesta Lászlóról is, aki a legnehezebb időkben nyújtott segítséget — ahol lehetett — üldözött testvéreinknek.

Ugyanígy kötelességünk megemlékezni Gobby Ede századosról (Gobby Hilda kiváló színművésznő édesatyjáról) is, valamint Horváth Imre inárcskakucsi iskolaigazgatóról — az újpesti hadiüzemekben dolgozó zsidó testvéreinkből felállított munkásszárad parancsnokairól, akik emberségesen bántak a század tagjaival szemben, mindenben segítettek rajtuk, sőt Horváth Imre százados, személyesen járt el a Vadász utcai üvegházban (a svájci követség épületében), hogy a százada részére a svájci védeltséget megszerezze.

Végül, de nem utolsó sorban, meg kell emlékeznünk dr. Seress László újpesti ügyvédre — Jahoda Károly vejéről —, aki az 1944-es vérzivataros esztendőben, mint tartalékos főhadnagy, egy zsidó munkásszárad századparancsnoka volt, aki e minőségében századának tagjaival szemben, a legemberségesebben viselkedett, mindenben segítségükre volt, óvta, védelmezte őket a fenyegető veszedelmekkel szemben, amiáltal hozzájárult ahhoz, hogy százada túlélte a borzalmakat. E monográfia szerzője Izrael államában véletlenül jött össze Seress László volt századának néhány tagjával, így például Zeller Dániel hídalmási, Szabó Imre szászrégeni, Feuerstein Lajos füzesabonyi származású izraeli lakosokkal, akik a beszélgetés során lelkes hangon, hálás szívvel emlékeztek meg nagy jótevőjükről, emberséges parancsnokukról: dr. Seress Lászlóról!

Némi büszkeség tölt engem is — e monográfia

* A szerző (1902-?) ügyvéd, történetíró. 1928-tól 1957-ig — kivándorlásáig — Újpesten élt. A most közölt részlet a szerző 1975-ben Tel-Avivban megjelent „Az újpesti zsidóság története” c. könyvéből származik.

szerzőjét — amikor Seress főhadnagy nemes emberbaráti magatartását örökítem meg e monográfiámban, minthogy Seress László a polgári életben ügyvéd kollégám, akivel a kartársi kapcsolaton kívül baráti kapcsolatban is állok — mindketten régi újpesti ügyvédek vagyunk, akik alapítói lettünk az újpesti ügyvédi munkaközösségnek, munkaasztalaink is egymás mellett állottak. A köztünk fennálló baráti viszonyra való tekintettel, a tárgyilagosság kötelező elvét figyelembe véve, Seress László emberséges, illetve életmentő magatartását — az általa készített, idevágó feljegyzések alapján az alábbiakban ismertetem, illetve örökítem meg. (Megjegyzem, hogy Seress László — az őt annyira jellemző szerénységénél fogva — a most részletesen ismertetendő humánus magatartásáról, soha említést nem tett, sem előttem, sem más kollégáim előtt, a vele való együttműködésünk folyamán.)

Dr. SERESS LÁSZLÓ TARTALÉKOS FŐHADNAGY, SZÁZADPARANCSNOK FELJEGYZÉSEI

„Feljegyzések a 110/60 tábori munkásszázad életének utolsó hónapjairól. 1944. február 28-án, másodszor hívtak be a gödöllői 9. honvéd bevonulási központhoz. Itt és ekkor a nagybányai X. kmsz.-zászlóaljhoz tartozó 110/60 tábori munkásszázad parancsnokául osztottak be. Birkás János fhdgy. századparancsnokot kellett felváltanom, mert őt felmentették a katonai szolgálat alól. A század abban az időben a szentkirályszabadjai (Veszprém megye) repülőtér-építési munkálatoknál dolgozott — s ott több zsidó és nemzetiségi munkásszázaddal együtt — egy nagy barakk-táborban volt elhelyezve. Március 7-én utaztam el Szentkirályszabadjára és másnap vettem át a század parancsnokságát. A táborban a század a táborparancsnokság alá volt rendelve, a századparancsnoknak alig volt önálló rendelkezési joga. Mindent a táborparancsnok tartott a kezében. Ennek ellenére minden kedvezményt megkaptam a munkaszolgálatosoknak. Így pl., ha a század egy bizonyos százalékanak (1944. március 19-ét megelőző időben) lehetett eltávozást engedélyezni, néhány emberrel többet is elengedtem. Mózes Miksa muszosnak több napi szabadságot adtam,

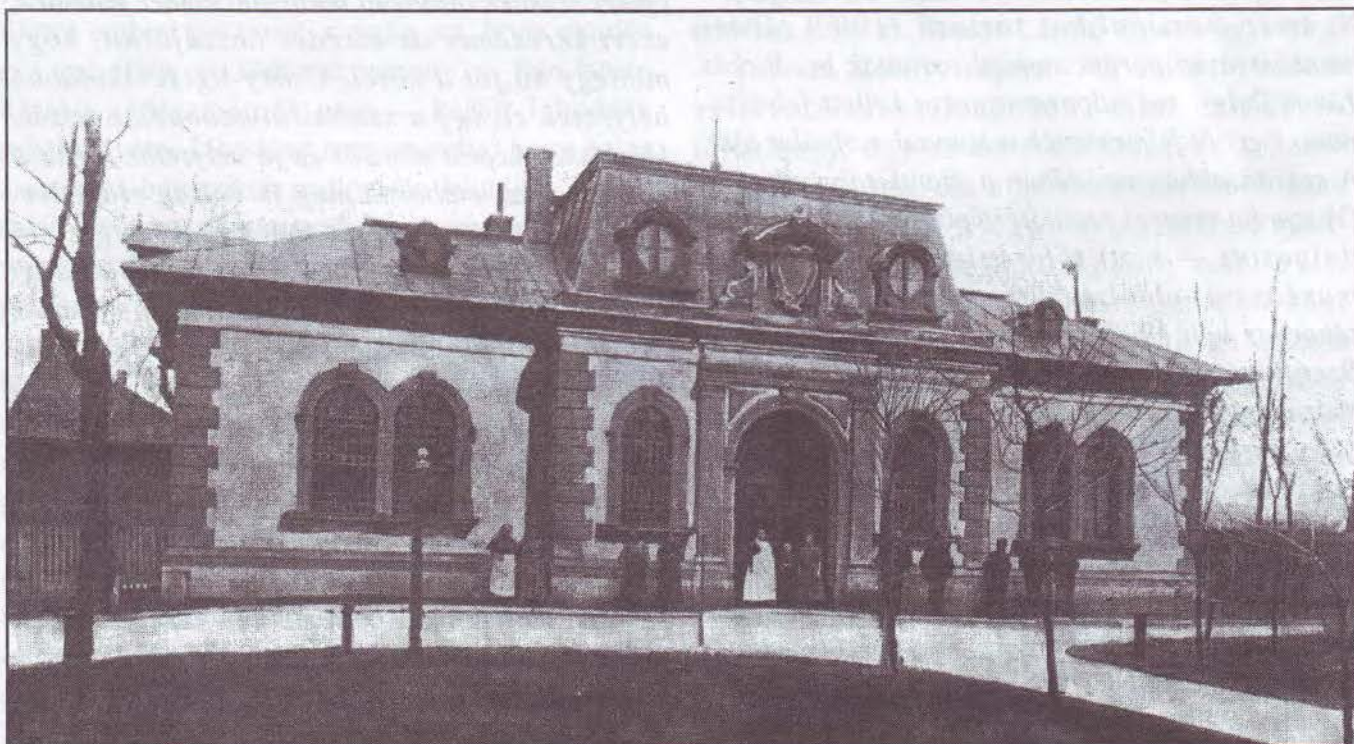
hogy Nagyváradon, a gettóba zárt családját meglátogathassa! Korlátlan levelezést engedtem, a muszosok által kapott csomagokat nem ellenőriztem. A gyengébb testi erőben levőket könnyebb munkára osztottam be. Az előírt motozást elnézően végeztettem. 1944 tavasza nagyon nehezen bontakozott ki. Május közepéig, szinte állandóan hideg, zimankós idő volt, állandóan esett a csípős szélről hajtott havas eső, alig vártuk, hogy a munkaidő leteljen és a deszkából tákolt barakkjainkba húzódhassunk. Különben a muszosok barakkjai minden kritikán aluli nyomorszállások voltak, egyesek a föld alá vájt vermekben voltak, ahol test-test mellett feküdtek az emberek élősdiectől, egymástól, a bűztől és a rabságtól szenvedve. Ilyen körülmények között örömmel vettük 1944. május 15-én azt a parancsot, hogy a budapest-ferihegyi honvéd-repülőtér parancsnokságához kell települnünk. Másnap indultunk vonattal a táborból s 18-án érkeztünk meg a vecsési vasútállomásra. Szállásul a repülőtér nyugati szélén, a budapest-szolnoki vasútvonal és a vele párhuzamos gyorsforgalmi út közvetlen közelében volt két modern német barakkot kérte el részünkre a német repülőtér parancsnokságától Eperjessy József repülőezredes, repülőtér-parancsnok, aki a későbbiekben is mindig megértő, emberséges, nemesen gondolkodó parancsnokunknak bizonyult. Ez a két épület szűknek bizonyult a kb. 200 ember számára, ezért kérésemre az ezredes hozzájárult, hogy mintegy 40 főt a közeli Csáky-ligeti iskolában helyezzek el. Így a szentkirályszabadjai elszállásoláshoz képest előnyös és jó helyzetbe került a század, s az emberek meg is voltak elégedve. Gondoskodtam, hogy a századnak megfelelő konyhája legyen és fürdési- és tisztálkodási lehetőségről is gondoskodtam, állandóan melegvíz állott — e célból — a század tagjai részére. Bombatámadáskor megengedtem, hogy a század tagjai a polgári lakosság óvóhelyeit keresse fel, minthogy a katonai óvóhelyekre muszos be nem mehetett s a századnak külön óvóhelye nem volt. 1944. november 2-án indulási parancsot kaptunk Vác irányába, és Vácnál átkeltünk kompon a Dunán és Budafokra jutottunk el. Innen elengedtem a század több tagját Budapestre azzal, hogy a svájci követségen szerezzék meg a svájci védettséget a század részére. Ez meg is történt, én pedig bevezettem a századot, a budapesti Aréna úti

laktanyába. Itt elbúcsúztam a századtól s arra bízattam őket, hogy tartsanak össze, mert egységben jobban ellen tudnak állni a rájuk leselkedő veszedelmeknek. Így mutatta ezt helyesnek az a példa is, amit Csáky-ligetről elindulva, az úton éltünk át. Az történt ugyanis, hogy elindulásunk előtt, Csáky-ligeten, mintegy 20-25 emberem, kora reggel eltűnt, elszakadt a századtól. Nem sokáig jutottak, a nyilasok elfogták őket s bevitték a Mária Terézia laktanyába. Amikor a laktanya közelébe érkeztünk, az Üllői úton embereim valamiként megtudták, hogy a csoportot ott tartják fogva. Bementem a laktanyába, megkerestem az ügyeletes tisztet s érdeklődtem az embereim után. Kitűnt, hogy valóban itt vannak. Kértem az ügyeletes tisztet — egy főhadnagy volt — hogy adja ki nekem embereimet. Azt felelte: „Éppen most akartam őket agyonlővetni. Kiadom őket neked, intézd el őket magad.” Normális

körülmények között, bármennyire hihetetlenül és bizarrul hangzik is ez, az akkori őrült helyzetben, ez akkor nagyon is valóságosnak hatott. Átvettem az embereimet, s a századommal együtt vittem be őket is a védett századokhoz, az Aréna úti laktanyába. Itt búcsúztam el a századtól!

Dr. Seress László s.k.”

Eddig szól dr. Seress László beszámolója. Amint ebből is láthatjuk, hogy — ha kevés számban is — voltak bátor, önfeláldozó, jóérzésű, humánus gondolkodású emberek, akik a válságos időben, az embertelenség korszakában, szívvel-lélekkel az üldözöttek mellé állottak, akik emberi életet mentettek, akik segédkezet nyújtottak a bajbajutottaknak, ott, ahol kellett és lehetett. Isten áldása legyen rajtuk!

Az újpesti szegények háza 1910-ben

Neogrády László:*

Újpest köztéri emléktáblái

Újpest egykori híres polgárai emlékét sok köztéri márványtábla hirdeti. Vannak olyan emléktáblák is, amelyek a magyar történelem nagy alakjait idézik, mint pl. Lórántffy Zsuzsanna vagy Bajcsy Zsilinszky Endre, noha ők nem kötődtek Újpestehez.

Az emléktáblák kisebb számban több évtizede készültek és kerültek elhelyezésre, nagyobb számban a háború utáni újpesti polgárok emlékezése. Több tábla eltávolításra került, mint pl. Fényes Elek, Bán Tiborra vagy Titóra emlékező. Ezek közül néhányat az épületek lebontása miatt, másokat politikai döntés alapján távolítottak el. Egy emléktáblát (Fényes Elek) a Helytörténeti Gyűjteményben őriznek.

A köztereken elhelyezett emlékjelek számát meghaladja az épületeken belül létező táblák száma. Ezekről az ÉRTESÍTŐ márciusi számában olvashatnak összefoglalót.

1994-ben az Újpesti Városvédő Kör kezdeményezésére 15 ú.n. életrajzi tábla készült és került elhelyezésre olyan utcákban, amelyek névadója híres újpesti személyiség volt. Ezek a táblák nem emléktáblák, mégis ebben az összeállításban szerepeltetem, mert — véleményem szerint — felhívják a figyelmet azokra az újpesti személyiségekre, akikről már az idősebbek sem tudják, milyen fontos szerepet játszottak egykor városunk történetében.

Aschner Lipót tér 1.

ASCHNER LIPÓT
1872-1952

az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. egykori vezérigazgatója emlékére, akinek 52 éven át jelentős szerepe volt Újpest város felvirágoztatásában.
Állította Tungsram Rt. 1991-ben.

Városháza, István u. 14.

BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE

a magyar szabadság vértanúja emlékének a Független Kisgazda Párt Újpesti Szervezete
1946.

Berda József u. 1.

BERDA JÓZSEF
1902-1966

József Attila-díjas költő volt. 1916-tól haláláig Újpesten élt. Verseinek túlnyomó része Újpestről és az itt élt emberekről szól.

Bródy Imre u. 1.

BRÓDY IMRE
1891-1944

kiváló magyar fizikus, az Egyesült Izzó kutatómérnöke, a kripton töltésű izzólámpa feltalálója. Emlékét megőrizzük. Egyesült Izzó Rt.

Szt. István tér 21.

ERKEL GYULA
1841-1909

Zeneszerző, zongoraművész, a Nemzeti Színház karmestere, a Zeneakadémia tanára. 1891-ben alapította meg az Újpesti Zeneiskola jogelődjét az ÚJPESTI ZENEMŰVELŐ EGYESÜLETET

Erkel Gyula u. 43.

ERKEL GYULA
1842-1909

zeneszerző, tanár és karmester, az Újpesti Conservatórium megalapítója és első igazgatója volt.

Jókai u. 1/a

Hirdesse e tábla a mártírhaltalt halt
Dr. GÁRDI JENŐ

a kiváló ember és orvos emlékét, aki életét áldozta az emberiség felszabadításáért.
Újpest, 1949. június havában

Gárdy Jenő u. 53.

GÁRDY JENŐ
1886-1945

orvos, az első újpesti tüdőgondozó intézet megteremtője volt. Sokat tett a félelmetes betegség leküzdéséért, Újpest egészségügyéért.

* A szerző nyugdíjas pedagógus, az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény létrehozója és volt vezetője

Geduly Lajos u. 2.

GEDULY LAJOS

1862-1931

evangélikus lelkész, tb. esperes az újpesti evangélikus gyülekezet újjászervezője és negyvenkét évig lelkipásztora volt.

Illek Vince u. 18.

ILLEK VINCE

1837-1905

római katolikus lelkész, Újpest első plébánosa volt. Mint a nagyközség képviselőtestületének tagja, jelentős szerepet játszott Újpest fejlődésében.

Váci út 102.

KAJLINGER MIHÁLY

1860-1924

emlékére állította a Fővárosi Vízművek 100 éves fennállása alkalmából. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a - főváros - vízellátása terén a káposztásmegyeri rendszer megépítésével

1894-1903

Károlyi István u. 46.

KÁROLYI ISTVÁN gróf

1797-1881

főti földbirtokos, Újpest alapítója volt. A település alapításával lehetővé tette, hogy a birtokára betelepülő polgárok virágzó községet, majd várost létesítsenek a megyeri homokon.

Nyár u. 103.

KÁROLYI SÁNDOR gróf

emlékére, aki meghatározó szerepet játszott a város fejlődésében többek között azzal is, hogy 1894-ben megépítette ezt a kórházat.

Az emléktáblát a város alapításának 150. évfordulóján 1990-ben állították Újpest polgárai.

Munkásotthon u. 22.

Hirdesse ez a tábla

KELEMEN GYULA

1897-1973

emlékét, aki mint a Szociáldemokrata Párt Újpesti szervezetének elnöke, az 1956-os forradalom kormányának államminisztere küzdött a haladásért.

Magyarországi Szociáldemokrata Párt
Kelemen Gyula Alapítvány
Újpesti Városvédő Egyesület

Kemény Gusztáv u. 2.

KEMÉNY (KOCH) GUSZTÁV

1829-1908

jogász, váci járási főszolgabíró volt. Sokat tett Újpestért, ezért 1887-ben díszpolgárrá választották.

Erkel Gyula u. 41.

LAHNER GYÖRGY

1795-1849

honvéd tábornok, 1849 januárjától a szabadságharc hadiparának irányítója, a tizenhárom aradi vértanú egyike

Langlet Waldemar u. 1.

LANGLET VALDEMAR

1872-1960

A svéd Vöröskereszt fődelegátusa, aki 1944-ben bátor humanizmussal harcolt a fasizmus ellen, segítette az üldözötteket támogatva a rászorulókat.

Emlékére állította Budapest Főváros Tanácsa
1986.

Csokonai u. 4.

Ebben a házban lakott 1879-től 1892-ben bekövetkezett haláláig a nagy idők legendás nagy alakja

LEBSTÜCK MÁRIA

aki a szabadságharcban előbb mint a tiroli légio vadásza, majd mint honvéd huszárhadnagy és főhadnagy vitézül küzdött a hazáért. Állította Újpest város közönsége 1935. év március 15-én.

Árpád út 87.

LEBSTÜCK MÁRIA

1830-1892

a szabadságharc legendás huszárfőhadnagya volt. 1872-től haláláig Újpesten élt, sírja a Megyeri úti temetőben van.

Lórántffy Zsuzsanna u. 2.

Hirdesse ez az utca

LÓRÁNTFFY ZSUZSANNA

fejedelemszónynak, I. Rákóczi György hitvesének a hazaszeretet és a Krisztusi hit példaképének emlékét. Állította: Újpesti Lórántffy Zsuzsanna Egyesület

Lőwy Izsák u. 1.

LŐWY IZSÁK

1793-1847

tímármester, Újpest község első bírása volt.
Nevéhez fűződik a Zsidó Hitközség megszervezése.
Érdemeiért már 1866-ban utcát neveztek el róla.

Mády Lajos u. 6.

MÁDY LAJOS

1848-1918

református esperes-lelkész, az újpesti gyülekezet
első lelkipásztora volt. Jelentős szerepet játszott az
újpesti oktatásügy fejlesztésében.

Mildenberger u. 40.

MILDENBERGER MÁRTON

1786-1844

budafoki születésű serfőzőmester volt. 1831-ben
elsőként épített épületet a mai Újpesten. 1833-tól
hegyközségi bíró volt.

Ódry Árpád u. 6.

ÓDRY ÁRPÁD

1876-1931

színész, a Nemzeti Színház örökös tagja volt.
Gyermekek és ifjúkorát Újpesten töltötte.

Pintér József u. 2.

Hirdesse ez az utca

PINTÉR JÓZSEFNEK

a kiváló embernek emlékét, aki az Egyesült
Izzólámpa és Villamossági Rt. egyik alapítója és 41
évig igazgatója volt. Született 1858., meghalt 1928.
Az emléktáblát a gyár alkalmazottai állították fel.

Nyár u. 103.

Őrizze ez a márványtábla

Dr. SÁNDOR ISTVÁN

1881-1962

kórházigazgató, sebész főorvos emlékét,
aki 40 éven át gyógyította városunk és környéke
betegeit, példát adva e nemes hivatás szeretetéből
és igaz emberségből.

A gróf Károlyi Sándor kórház alapításának
100. évfordulóján állíttatták Újpest polgárai.

Semsey Aladár park

SEMSEY ALADÁR

1872-1953

jogász, 1922-től Újpest polgármestere volt.
Jelentős szerepet játszott Újpest megyei jogú
várossá szervezésében.

Deák Ferenc u. 25.

Ebben a házban született 1894. január 17-én

SZŐNYI ISTVÁN

a XX. század magyar festőművészetének büszke-
sége. Újpest művészetszerető közönsége nevében
emlékül állította a Hazafias Népfront 1961.

Ugró Gyula u. 2.

UGRÓ GYULA

1865-1949

jogász, Újpest első polgármestere volt. Jelentős
szerepet játszott a település fejlesztésében, a
korszerű közigazgatás megszervezésében.

Venetianer u. 26.

VENETIANER LAJOS

1867-1922

zsidó főrabbi és irodalomtanár volt. Nevéhez
fűződik az újpesti hitközség vallási és kulturális
életének fellendítése.

UTE Stadion. Megyeri út 13.

Megdicsőült Hőseinknek.

Az Újpesti Torna Egyesület 1914-1918.

BAUER BÉLA, BRAUN NÁNDOR,
BÁLINT OSZKÁR, BODNÁR LAJOS,
BESENCZI MIHÁLY, BUDAI SÁNDOR,
DEUCHT JENŐ, DORN GYÖRGY,
EMMERLIN JÓZSEF, FOGL REZSŐ,
DR. GERŐ ISTVÁN, GODA GÉZA,
GÖMÖRI PÁL, LÉVAI ELEMÉR, LŐBL ZOLTÁN,
MARMORSTEIN SIMON, NASSER ELEMÉR,
NEUMANN ALFRÉD, PERL JENŐ,
PORZSOLT IMRE, ROSMANN ANTAL,
SCHWEIGER VILMOS, SZTATOCSENYI EMIL,
SZABÓ ÁRPÁD, SZIDON VILMOS,
VERMES IMRE, WENGER FERENC,
LADÁNYI DEZSŐ

Víztorony, Árpád út

1944 decemberében az újpesti partizánok egy
csoportja rajtaütött a torony nyilas őrségén és
eltávolította a nagy mennyiségű robbanóanyagot,
megakadályozva a Víztorony elpusztítását

ÚJPEST TANÜGYI HELYZETE

1930-ban

Az 1929-ben megyei jogú várossá alakult Újpest oktatásügye, annak intézményei és a nevelésben-oktatásban résztvevő pedagógusok tudása magas színvonalú volt. A város lakóinak száma 67.300 lélek volt, a különböző szintű oktatási intézmények tanulóinak száma 12.664 fő. Elemi iskolába 6.323, polgári iskolába 1.632, szakiskolába 1.814, gimnáziumba 981 gyermek járt. A 18 városi és az egy állami óvodába összesen 1.914 gyermek kapott gondozást, nevelést. Az alábbiakban az 1931-ben kiadott Vármegyék Országos Címtára (Budapest, 1931.) adatai alapján közöljük az újpesti iskolák és óvodák címét és az oktatók névjegyzékét.

Közép- és szakiskolák

M. kir. Könyves Kálmán Reálgimnázium, Ferenc József tér. Telefon: 951-87. Igazgató: dr. Zibolen Endre. Tanárok: Bogyay Attila, Farkas István, Farkas Pál, dr. Fischer Izidor, Hauser Ignác, Hébelt Sándor, dr. Herczeg Árpád, Jólész Béla, Jurkovich Viktor, Kincses István, Kiss Jenő, Lengyel Károly, Piroska Dezső, dr. Rácz Elemér, dr. Szabó Mihály, dr. Szarka Gyula, Lanyik János, Szepesy István, Buday Károly, Szetei Endre.

M. kir. Áll. Kanizsay Dorottya Leánylíceum, Ferenc József tér 6. Telefon: 951-08. Igazgató: dr. Lersch Jenő. Tanárok: Bartalits Mária dr., Busákné Rácz Mária dr., Buchmann Károly, Darás Gábor, Éber Emanuella, dr. Gosztanyi Gizella, Heinischné Garay Ilona, Hilf Anna, Kálmán Piroska, Lányik János, Lányik Jánosné Mortensen Gabriella, Máyer Irén, Membrez Cecília, Murányi Piroska, Porcsalmy Zoltán, Vikár Erzsébet.

Fa- és Fémipari Szakiskola, Horthy M. út 26. Igazgató: Blockner Gyula. Tanárok: Biró András, Laurencsik Béla, Gyenes Lajos, Szabó Béla, Király Endre, Gárdonyi Jenő, Ráduly János. Főművezetők: Abai Ferenc, vitéz Bede Nándor, Klemballa Ferenc, Laudon Béla. Művezetők: Nagy Lajos, Kertész Sándor, Pál Ferenc, Branauer István.

Állami Női Kereskedelmi Szaktanfolyam, Szent István tér 19. Telefon: 950-11. Igazgató: Deák Gyula. Tanárok: Heckl Stefánia, Juhász Ida, Krausz Gizella, Marczinkóné Mikó Stefánia, Piroska Dezső, Rácz Imre, Rippárné Major Anna, Witichné Knaue Karolin. Felügyelő: Deákné Somló Gabriella.

Állami Nőipar Iskola, Szent István tér 19. Igazgató: Deák Gyula. Tanárok: Godányi Irma, Hebeltné Gindert Margit, Moesz Etel, Váradiné Wagner Janka. Művezetők: Bauer Anna, Falbrecht Mária, Karl Zsófia, Neproszell Margit.

I. számú Állami Polgári Leányiskola, Újpest, Szent István tér 19. Telefon: 950-11. Igazgató: Deák Gyula polg. isk. felügyelő, okl. közigazdász. Tanárok: Antal Sándor, Arányi Blanka, Arányi Olga, Bencsikné Csaby Erzsébet, Csorbáné Scherer Alice, dr. Demjénne Zoltáni Júlia, Duzs Róza, Farkasdyné Szántó Ilona, dr. Fodorné Fenczik Vira, Gergely János, Godányi Irma, Hebeltné Gindert Margit, Heckl Stefánia, Juhász Ida, Kormossné Merle Mária, Krausz Gizella, Marczinkóné Mikó Stefánia, Moesz Etel, dr. Molnárné Doucha Bozsena, Sigmond Olga, Solárcz Valéria, Stecker Mária, Székelyné Ungár Ilona, Szigetiné Urbán Valéria, dr. Sztankóczy Gálffy Mária, Telekné Csemez Jolán, Ürögdyné Iván Julianna, Vatter Margit, Váradiné Wagner Janka, Vinczéné Szirma Emma, dr. Vladárné Szalkay Izabella, Wittichné Knaute Karolin, Vall Ferenc, Valter Lajos.

II. számú Állami Polgári Leányiskola, Venetianer u. 22. Igazgató: Rákossy Zoltán. Tanárok: dr. Czétényiné Tábor Erzsébet, dr. Dvorzsákné Trágnér Antónia, Fross Gizella, Haászné Gergelyffy Ica, Jászfy Blanka, Miskolczy Mancsi, Porcsalmy Angyal Ilona, Rádulyné Lányi Vilma, Simon Emília, Schütz Irma, Troján Malvin, Ujházy Szlavik Márta.

I. számú Állami Polgári Fiúiskola, Ferenc József tér 6. Igazgató: Jenkovszky Sándor. Tanárok: Sováry Béla, Benedek Aladár, Clementis Zsigmond, Császár Bertalan, Dalibor Ede, vitéz Elek József, Györffy István, Hiros Ferenc, Hortobágyi János, Horváth István, Loránt Gyula, Papp József, Sebestyén Árpád, Serafin Aurél, Sugár József, Vollmann Lajos, Zayzon Adél, Miskolczy Mária, Feldhoffer János, Boldóvár Bertalan, Mezei József, Nádor Dezső.

II. számú Állami Polgári Fiúiskola, Venetianer u. 22. Igazgató: Feltóthy László. Tanárok: dr. Eigner Török Ilona, Adamkovics Mária, Adamovits Rezső, Cser Miksa, Magasházy Jenő, dr. Mészárosné Lamoss Piroska, Molnár János, Mosonyi Béla, Nagyné Benisz Katalin, dr. Örsi Attila, Patyi István, Pajor Aranka, Wéber Albin, Jeszenszky Gyula.

Elemi iskolák

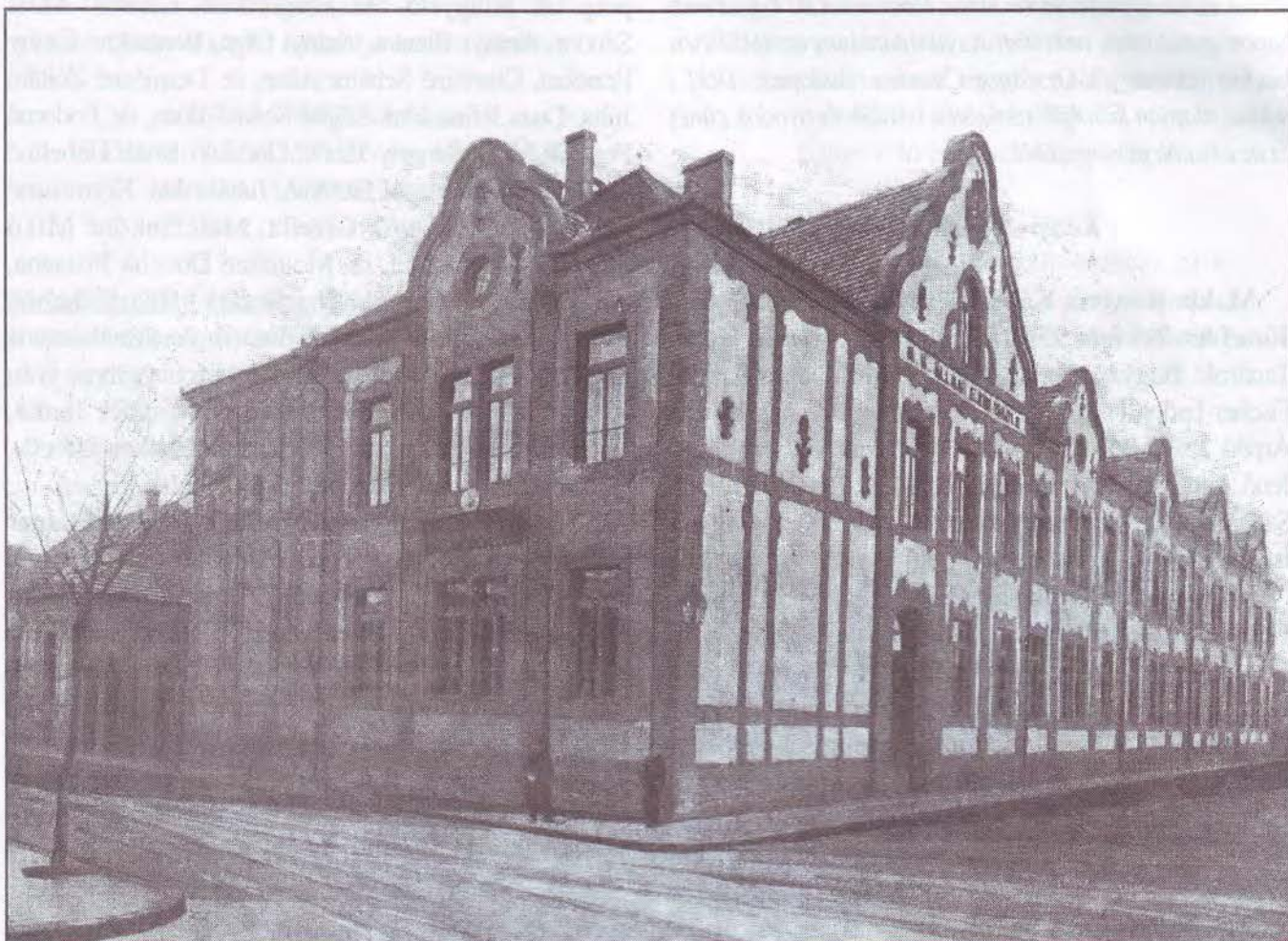
Attila utcai Elemi Fiúiskola, Attila u. 8-10. Igazgató: Kaiser I. Ferenc. Tanítók: Majoros Józsefné, Szabó Katica, Tóth Izabella, Gombos Sándor, Juszt Sándor, Kádár Antal, Biró Imre, Vidor Áron, Ertl Lajos.

Attila utcai Elemi Leányiskola, Attila u. 10. Igazgató: Karabélyos Andor. Tanítók: Barta Olga, Józsa Gabriella, Kissné Gosztönyi Ilona, Götz Olga, Lukács Róza, Schwarcz Margit, Jona Magda, özv. Heller Ferencné Lőwy Szidónia, Stegena Andorné Stenker Ilona, Székelyné Kozma Anna.

Erzsébet utcai Állami Elemi Fiúiskola, Erzsébet utca 69. Igazgató: Mittmacht József. Tanítók: Bott Ferenc, Cziborné Gébl Katalin, dr. Mihályné Botár Anna, Sebestyén Kálmán, Somlóné Mikós Mária, Szebeniné Grinner Emma, Szatmáry István.

Ferenc József téri Állami Elemi Fiúiskola. Igazgató: Sebestyén Mihály. Tanítók: Szabó László, Molnár József, Alföldi Viktor, Paczák Izabella, Harasné Gottlieb Anna, Szalkai Ferencné, Orosz Margit, Demecs Kámán, Fabinyi Ida, Török Mihály.

Ferenc József téri Elemi Leányiskola. Igazgató: Székely Samu. Tanítónők: Benczedy Jolán, Bercsény

Az Erzsébet utcai (1891) elemi iskola épülete 1910-ben

Béla utcai Elemi Iskola, Béla utca 18. Igazgató: Orosz István. Tanítók: Talapkovics Alexa, Baumann Gyula, özv. Zubriczky Gyuláné, Perutka Emilné, Dobai Aranka, Radó Andor, Török Ernőné, Sobányi Erzsébet, Hess Paula, Zalka Irma.

Erzsébet utcai Elemi Leányiskola, Erzsébet u. 69. Igazgató: Rossmann Ferenc. Tanítók: özv. Péterfy Ferencné, dr. Juhász Józsefné, Karabélyos Andorné, Hiros Ferencné, Szebeni Emília, Antal Margit, vitéz Tótfalusi Sándorné, Osvald Gizella, Z. Kiss Emma, Zsebők Etel.

Jolán, Terk Gizella, Füleky Lajosné, Kádas Aranka, Mutnyánszky Irén, Nagy Irma, Oszváth Margit, Spildo Mária, dr. Rupprecht Józsefné, Klinko Lászlóné.

Lőrinc utcai Elemi Fiúiskola, Lőrinc u. 42. Igazgató: vitéz Csorba Ödön. Tanítók: Patakfalvy Domokos, özv. Józsa Demeterné, Gargalovits Sándor, Golka Róza, Vlacsil Károly, Perontka Emil, Demecsné Bott Vicencia, Nemesszeghy Olga, Nemesszeghy Margit, dr. Hencz József, Schlechta Károly.

Lőrinc utcai Elemi Leányiskola, Lőrinc utca 40. Igazgató: Károlyi Károly. Tanítónők: Zachumenszky Istvánné, Gönczy Pálné, Wertz Anna, dr. Keletiné Kecskés Aluzia, Vermes Béláné, Rákóczi Zoltánné, Rácz Imréné, Javorszky Valéria, Juhász Lujza, Vanyek Tekla rk. hitoktató, Nádor Dezső izr., Mezei József ág. ev. hitokt., Tóth József ref. hitokt., dr. Székelyné Kozma Anna.

Toldi utcai Elemi Fiúiskola, Toldi u. 3. Igazgató: Harmat Ferenc. Tanítók: Sido Stefánia, Feltóthy Lászlóné, Vázsonyi Józsefné, Strumberger Oszkár, Varga László, Vázsonyi József, Bácsay Lajos, Zsáry Dániel, Sugár Ármin, Kecskés Béla.

Toldi utcai Állami Elemi Leányiskola. Igazgató: Stitz Pál. Tanítók: Takács Emilné, Pap Etelka, Kesselbauer Olga, Imre Lajosné, Szilágyi Gézőné, Boross Jenőné, Tapfer Mihályné, Páll Sándorné, Simay Matild, Ströbl Teréz.

Nyilvános magániskola. Igazgató: Czibor János. Prudovics Gyuláné igazgatónő. Tanerők: Krecsmerné Kovács Olga, Kőhalminé Plosz Adrien, Hubert Adrien.

Viola utcai Elemi Fiúiskola. Igazgató: Galla Endre. Tanítók: Bott Ferencné, Garancsy Péter, Kabók Ilona, Kiszling József, özv. Locsava Sándorné, özv. Oesterreicher Adolfné, Prudovits Ödön, Szigeti Raymund, Tapfer Mihály, Tolner Ilona, Vajda Mihály.

Viola utcai Elemi Leányiskola, Viola u. 4. Igazgató: Czibor János. Tanítónők: dr. Bencze Józsefné, Kővári Hermanné, Zalka Ilona, Jurkovics Viktorné, Peöcz Juliska, özv. Révész Vinczéné, Sárffy Irén, Zalka Sarolta, Angyal Mária, Istványi Eugenia.

Dr. Venetianer Lajos Izr. Elemi Népiskola. Tel.: Újpest 120. Igazgató: dr. Friedmann Dénes. Tanítók: özv. dr. Antal Elekné, Horn Mór, Löwi Sára, Schwartz Ilona, Vas Ilona, Wiener Jolán.

Zeneiskolák

Újpesti Zeneművelő Egyesület (Conservatorium), Szent István tér 18.

Zeneigazgató: Szikla Adolf.

Tanárok és tanárnők: Kósa Sándor, özv. Bondi Viktorné, Boldogh Lajosné, Noiretné Kósa Gizella, Berger Matild, Rónai Zsoltné, C. Altenbach Matild, Stölczer Mihályné, Melles Béla, Sauerwald Géza, ifj. Brodszky Ferenc, Hoppe István, Schneck Ferenc, Solárc Valéria.

Csala János áll. eng. magánzeneiskolája, Dobó utca 34.

Dr. Hilscherné Dalnoki Piroska zeneiskolája, Deák utca 77.

Márkusné Kotányi Erzszi zeneiskolája, Árpád út 122.

Wolf Antal zeneiskolája, Árpád út 83.

Endrei fiúnevelőiskola és internátus, Viola utca 8. Tulajdonos: özv. Endrei Sománé.

Első Újpesti Gyorsíró- és Gépíróiskola, Deák utca 11. Igazgatók: Hervay nővérek.

Óvodák

Állami óvoda. Vez. óvónő: Angyal Katalin.

I. Béla utca 22. sz. óvoda. Vez. óvónő: Kovács Ferencné.

II. Venetianer u. 17. sz. óvoda. Vez. óvónő: dr. Reiner Miklósné.

III. Venetianer u. 17. sz. óvoda. Vez. óvónő: Gyüszü karola.

IV. Deák utca 37. sz. óvoda. Vez. óvónő: Cziosz Amália.

V. Kassai utca 43. sz. óvoda. Vez. óvónő: Kobai Vilma, segédóvónő: Tassy Betz Klára.

VI. Bocskai u. 39. sz. óvoda. Vez. óvónő: Szokolai Róza.

VII. Bocskai u. 39. sz. óvoda. Vez. óvónő: Blazsincsics Irma.

VIII. Bocskai u. 22. sz. óvoda. Vez. óvónő: Septy Aladárné, segédóvónő: Lasky Ilona.

IX. Ferenc József tér 9. sz. óvoda. Vez. Óvónő: Király Janka, segédóvónő: Nagy Erzsébet.

X. Vörösmarty u. 8. sz. óvoda. Vez. óvónő: Csorba Lászlóné.

XI. Mátyás Tér 8. sz. óvoda. Vez. óvónő: Kozma Gyuláné, segédóvónő: Ertlné Turcsányi Etel.

XII. József utca 86. sz. óvoda. Vez. óvónő: Bauer Ella.

XIII. Kolozsvári u. 53. sz. óvoda. Vez. óvónő: Angyal Róza.

XIV. Baross utca 21. sz. óvoda. Vez. óvónő: Friedrich Teréz, segédóvónő: Reiner Margit.

XV. Kollár-telepi óvoda. Vez. óvónő: Tóth Róza.

XVI. Kossuth u. 32. sz. óvoda. Vez. óvónő: Fejér Lászlóné.

XVII. Nyár u. 52. sz. óvoda. Vez. óvónő: Gosztanyi Dezsóné.

XVIII. Kultúrház. Vez. óvónő: Orbán Ilona

Az Újpesti Helytörténeti Értesítő 1996. évben megjelent számainak tartalomjegyzéke

Dokumentumok

- Szabad Újpest c. újság 1946. február 9-i száma	1. szám
- A Duna-meder metszeti térképe 1837.	1. szám
- Újpest katonai térképe 1840.	1. szám
- Egy újpesti polgár végrendelete 1878.	3. szám
- Újpest község rendezett tanácsú várossá átalakítására vonatkozó tervezet 1906.	4. szám
- Újpest város tisztkara 1942.	4. szám
- Dokumentumok az 1956-os forradalom újpesti eseményeiről	5. szám
- Gr. Károlyi István adománylevele 1843.	6. szám

Tanulmányok

Kubinyi András: Adatok Újpest 1848 előtti történetéhez	1. szám
Dr. Sallai János: Újpest, Káposztásmegyer a térképtörténetben	1. szám
Dr. Szerényi Antalné: Újpest társadalomrajza 1850 és 1865 között	2. szám
Szendi Lajosné: Újpest temetői 1840-1995.	2. szám
Bolla János: Az első ezer év	3. szám
Szebeni Olivér-Marosi Nagy Lajos: A hazai baptisták másfél százada	3. szám
Sós Endre: Zsidók a magyar városokban. Újpest.	3. szám
Buda Attila: Néhány lap Újpest könyvtártörténetéből	4. szám
Jeney Károly: 100 éves a magyar fényforrásipar fellegvára,
az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.	5. szám
Buda Attila: Birtok és birtokos Magyarországon a XIX. század elején	6. szám

Híres újpestiek

- Újpesti Wolfner Lajos	1. szám
- Negyedi Szabó Béla	2. szám
- Csepregy Pál	3. szám
- Kriszt Lajos	4. szám
- Kelemen Gyula	5. szám
- Aschner Lipót	5. szám
- Halassy Olivér	6. szám
- Papir Sándor	6. szám

Egyéb közlemények

Laczka Edit:	Helyi értékvédelem egy rendelettervezet tükrében	2. szám
(—)	A honfoglalás emlékei, térképmelléklettel	4. szám
(—)	Harminc éve halt meg Berda József	4. szám

Hirmann László:	Fejezetek az újpesti felnőtt oktatás történetéből	5. szám
Trojkó Ildikó:	A Bródy Imre Gimnázium épületének rövid története	5. szám
Dr. Sallai János:	Emlékek Káposztásmegyer faluról a korabeli dokumentumokban	6. szám
Szentpáli Gábor:	Egy polgármester-találkozó emlékei	6. szám
Dr. Szerényi Antalné:	Egy ismeretlen Kassák vers az „Újpesti Napló”-ban	6. szám

Fotók

- Az újpesti zsinagóga épülete 1928	1. szám
- Rákospalota-Újpest vasútállomás épülete 1920	2. szám
- Újpest előjárói 1862-ben	2. szám
- Az újpesti baptista kápolna épülete 1914	3. szám
- Szentcsaba József és családja 1878-ban	3. szám
- Rottmayer János	3. szám
- Löwy Izsák	3. szám
- Kapudísz a Baross u. 72. sz. épületben	4. szám
- A Városháza képe 1931-ben	4. szám
- Csoportkép Berda Józseffel 1948	4. szám
- Árpád és István út sarok 1935-ben	4. szám
- Az Attila utcai iskola képe 1910-ben	5. szám
- Romos épület. Újpest, Mártírok útja, 1956	5. szám
- A Tungusram strand építése 1937-1938	5. szám
- Új köztéri szobor a Megyeri úti temetőben	6. szám
- Az újpesti Népszínház épülete 1916-ban	6. szám

A fotókat Krizsán Sándor, Bleicher Imre és Wagner Attila készítette, illetve archív felvételek

Az Újpesti Városvédő Egyesület hírei

➤ November 7-én egyesületünk építész tagjai közül tizenöten látogatást tettek a Parlament épületében. Lukács József úr az Országháza főépítésze kalauzolásában kétórás építész-séta keretében ismerkedtek meg az épület különleges részleteivel. A következő napon november 8-án egyesületünk 65 tagja a délelőtti órákban tekintette meg az épületet.

➤ November 23-án került sor az újpesti egyházak kórusainak második találkozására a baptista templomban. Ez alkalommal a vendéglátó baptista gyülekezet kórusán kívül részt vettek a találkozóan a belsővárosi református gyülekezet, a Szt. József plébánia, a Clarisseum és a kertvárosi plébánia kórusai. A találkozó fővédnöke dr. Kapolyi László úr egyesületünk elnöke volt. A nagy sikerű hangversenyt követően a kórusok tagjai, vezetői, a lelkipásztorok és egyesületünk vezetői baráti összejövetelen vettek részt a Polgárcentrumban, ahol a fővédnöki díjak kiosztását követően Somos Zsuzsa újpesti grafikusművész különdíjának — saját alkotása — átadására került sor a Clarisseum énekesei örömeire. Az Aschner Lipót Alapítvány valamennyi résztvevőnek egy példányban ajándékozott az Újpesti egyházak és felekezetek története c. kiadványból. A következő kórus-találkozóra 1998-ban kerül sor.

➤ 1996. november 30-án megalakult a Magyarországi Gyermekbarátok Újpesti Csoportjának Baráti Köre. A gyermekbarát mozgalomnak Újpesten nagy hagyományai vannak, a két világháború között jelentős munkát végeztek, elsősorban a munkásgyermekek között. A szervezők felhívást tettek közzé a munka megindításáról, kérve az újpesti civil szervezetek csatlakozását.

➤ December 7-én tartotta egyesületünk ez évi záróösszejövetelét a Polgárcentrum színház-termében. Zsúfolásig megtelt a terem egyesületünk

tagjaival és vendégeivel. Az est keretében Petrován Mária orgonaművész, az Ifjú Zenebarátok Központi Kórusa és Nyári István előadóművész közreműködésével versek, orgona- és kórusművek magas színvonalú előadására került sor. A nagysikerű előadást követően dr. Kapolyi László elnök úr baráti fogadás keretében kívánt boldog ünnepeket a résztvevőknek.

➤ Amint azt tagjaink is tapasztalták az utóbbi hetekben, lebontották a Városházát övező korlátokat, mert a meglazult és így életveszélyessé váló vakolatrészeket eltávolították. Berényi András úr Újpest főépítésze közlése szerint megkezdődik a külső fal vakolatának szükség szerinti pótlása. Sajnos, a tervezett ablakcserékre most nem kerül sor, mert annak anyagi fedezete hiányzik. Érdekes, és számunkra fontos terv, hogy az épület két tornya közötti valamikori vakolat-óra helyére egy igazi kerül, az eredeti, 1898-ban készült tervek szerint. Reméljük, hogy 1997. augusztusára, amikor a városi rang elnyerésének 90. évfordulójára emlékezünk, legalább az épület külseje megújul, és régi fényében éri meg építésének 100. évfordulóját, 2000-t!

➤ Szép újévi ajándékkal kedveskedett az Újpesti Közösségi Televízió alkotó gárdája mindazoknak, akiknek Újpest nem csak lakóhely, hanem igazi otthon is. Egy 50 perces dokumentumfilm segítségével rácsodálkozhattunk azokra az értékekre melyek mellett néha úgy megyünk el, hogy észre sem vesszük szépségüket. Valamennyi újpesti nevében csak gratulálni tudunk a filmhez, a szép felvételekhez és az alapos munkához. A régi városvédők talán nem lepődtek meg az UKTV tartalmas alkotását látva, hiszen ez a gárda évek óta hűséges segítője az aktív városvédelemnek, gondoljunk csak az „Én városom” című sorozatra. Az „Újpest építészeti öröksége” című dokumentumfilmet január 6-án vetítették és csak remélni lehet, hogy többször megismétlik. Köszönet az alkotóknak és mindazoknak akik segítették a film elkészítését!

Az Újpesti Városvédő Egyesület 1997. évre tervezett programjaiból

Január:

— Iványi János tagtársunk előadása Újpest századfordulós építkezéseiről.

Február:

— Látogatás a Városházán és a belső-városi református templomban.

— Az újpesti városvédők találkozója.

Március:

— Látogatás a Clarisseum plébániatemplomban.

— Látogatás az Operaházban.

Április:

— Látogatás a belvárosi plébánia kincstárában.

— „Hol sírjaink domborulnak...” Látogatás a Kerepesi úti Nemzeti Pantheonban.

Május:

— A Nemzeti Galéria megtekintése.

Június:

— Kirándulás Kalocsára

Augusztus:

— Újpestiek találkozója.

Szeptember:

— Az evangélikus és a baptista templomok megtekintése.

— Újpest ipari műemlékei: a Vágóhíd

Október:

— Egyesületi megemlékezés október 23-áról.

November:

— 200 éve született gróf Károlyi István.

December:

— Évzáró műsoros délután

A pontosított és véglegesített programot tagjaink megkapják.

Újpest, január 14-én 1877.
2. SZÁM.
Első évfolyam.

ÚJPESTI ÉRTESTŐ

SZERKESZTŐSÉG:
Újpest, József utca 33. sz.

Előfizetési feltételek:
egy évre 4 ft., félvre 2 ft. 40 kr., negyed évre 1 ft. 40 kr.

Megjelen minden vasárnap.

HETILAP

Előfizetési felhívás
az
„ÚJPESTI ÉRTESTŐ”
hetilapra
megjelen az itt látható alakban és időben.
Helyben s vidékre:

Egy évre	4 ft. — kr.
Félvre	2 . 40 .
Negyedévre	1 . 40 .

Figyelem! Tisztelt olvasóinkat azon előfizetők és rendkívüli kedvezményre, melyeket lapunk éves és féléves előfizetőinek nyújt, s melyek a lapunk első számában kijelölt módok szerint következésképpen: ugyanis **Féléves előfizetőink részére:** tíz népszínházi, tíz nemzeti színházi zárt-székjegyet és egy db. Keglevich sorsjegyet; **Éves előfizetőink részére:** három népszínházi, három nemzeti színházi elsőrangú páholyjegyet, és egy db. 50 fős eredeti magyardíj-sorsjegyet juttatunk sorsolás útján nyereményül.

Azon t. előfizetőinket, kik a „mutatványlapunk szerű” előfizetési árak szerint jártak el, ezennel tisztelettel fel-

Kiadóhivatal:
Újpest, Váci út 7. sz. 1. ajtó.

Hirdetmények
a kiadóhivatalban árjegyzék szerint számíttatnak.
Egyes szám ára 10 kr.

A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőségbe, — az anyagiakra vonatkozó pedig a kiadóhivatalba küldendők be. — Bérmentes levelek nem fogadtatnak el.

kérjük: méltóztassanak kiadóhivatalunknak tudomására juttatni szándékukat az ár és idő különbözet mikénti kiegyenlítését illetőleg.

Az „Újpesti értesítő” kiadóhivatala.

Nyílt levél.

Fáy Béla urhoz, választókerületünk országgyűlési képviselőjéhez.

Újpest 1877. január 13-án.

Tisztelt barátom! Ha Angliában a tisztelt alkotmányos fogalmak hazájában, az illető választók nevében ugyan az illető kerületi helyi sajtó útján a népképviselő szök: g esetén figyelemzettevő lőn azon a mandatum tartamának ideje alatt észlelt hiányokra és követelményekre, melyek a választói kerület egyik vagy másik községében előfordultak, — ugy az nemde igen célszerű eljárásnak tartható akkor, — ha a képviselő ez uton is folytonos érintkezésben maradván választóival — azok erkölcsi és anyagi irányu jogosult igényeiről az országos sessió ideje alatt is tájékozással bír?

Ez ödvös példát követendő, nem foghatod hazafias lelkeletednél, és azon sze-

retettéljes bizalomnál fogva, melyekkel választóid irányában mindenkor viseltetél, helytelennek venni, ha olykor, midőn szükségét éreztök annak, hogy Veled részint községünk beleletére, részint annak anyagi felvirágozására célzó obajainkat „az Újpesti Értesítő” hasábjain közretitjük, és ezen közretítés folytán Te tisztelt barátom azon helyzetbe jöhess, mindenkor annak idején fellépni, érdekeink előmozdítására, odaadott kívánalmainak teljesítésére az országgyűlésen lehetőleg megtenni azt, mi képviselői állásodból folyólag önként következik.

Továbbá, ezen meggyőződés sugallván nekem azt, hogy egyelőre felkérjelek, miszerint jövőben a községünk s vidéke (melynek nagyobb része szinte e választókerülethez tartozik) javára vezető mindazon nyílvánuisait az „Újpesti Értesítő”-nek, oly szívesen fogadd, mint a mily szívesen és hazafini szeretettel tétél és teszsz minden időben mindent, mi választóid általános érdekeinek nemcsak megfelelő, hanem azok practicus hasznára alkalmas voltával az ebeli legcélesebb ellentételeket is kiegyenlítő volt!

Midőn tehát a valódi, a tisztult alkotmányosság nevében honfui érzelmeim

120 éve jelent meg az első újpesti újság, az „ÚJPESTI ÉRTESTŐ”. A kiadó és a felelős szerkesztő **KOLGYÁRI C. TITUSZ** volt. A szerkesztőség a József utca 33. sz., a kiadóhivatal a Váci út 7. sz. házban működött.

Helytörténeti hírek...

☞ Új kurátor alapítványunk irányítói között. NEOGRÁDY LÁSZLÓ úr visszavonulása miatt megüresedett alapítványunk kuratóriumában egy hely. Az új kurátor 1997. január 1-jétől Dr. KŐRÖS ANDRÁS úr, a Legfelsőbb Bíróság tanácsvezető bírása lett. Dr. KŐRÖS úr újpesti család tagja, mindig itt élt és eddig is aktív támogatója volt a helytörténeti munkának. Olvasóink nevében is szeretettel köszöntjük, kívánunk eredményes munkát és jó egészséget!

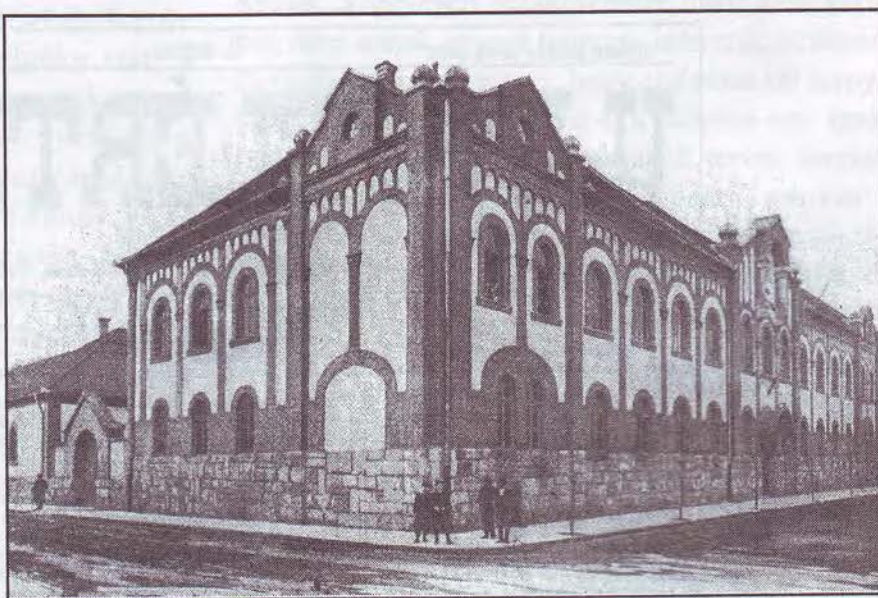
☞ Dr. HORVÁTH LÁSZLÓ úr a közismert újpesti állatorvos a Helytörténeti Gyűjteménynek ajándékozott egy, a szülei által készített és gondosan megőrzött fotóalbumot HALASSY OLIVÉR 1946. évi temetéséről. Ez az album olyan felvételeket tartalmaz, amelyek eddig ismeretlenek voltak, a mellékelt korabeli újságkivágások pedig Halassy halálával kapcsolatos fontos információkat szolgáltatnak. A kutatók és a Gyűjtemény látogatói nevében köszönjük a felajánlást!

☞ Karácsony előtt kaptuk a hírt: meghalt Dr. FÜLÖP SÁNDORNÉ sz. PERÉNYI MARGIT. Az idős hölgy — aki ny. tanítónő volt — csak 25 esztendeje élt Újpesten, de lelkes támogatója volt a helytörténeti munkának, a kutatásnak. Különösen sokat segített kritikáival, amit az Értesítő egy-egy számával kapcsolatban küldött. Neki köszönhetjük, hogy eredeti Kossuth-dedikációval került a Gyűjteménybe a nagy magyar Emlékeim c. könyve, amit

NEMESKÉRI KISS MIKLÓSNAK ajánlott 1882. május 15-én Turinból. Ugyancsak ajándék az elhunyt Margit asszonytól PÖRGE GERGELY Újpest c. 1913-ban festett képe is. Emlékét az újpesti lokálpatrióták szeretettel megőrzik!

☞ Megjelent a karácsonyi könyvvásárban „A másik Budapest. Képeskönyv az elő(d)városokról” c. kiadvány. A színvonalas kiállítású könyvben több — eredeti — újpesti képeslap fotója található.

☞ Megjelent a CHINOIN Rt. képes története. A vállalat döntése alapján az 1910-1995 közötti időszakot dolgozta fel igényes formában és tartalommal a négy szerzőből álló munkacsoport. A kiadvány kitűnő szolgálatot tesz az újpesti ipartörténettel foglalkozóknak és az érdeklődőknek. A könyvet a Helytörténeti Gyűjtemény látogatói a helyszínen tanulmányozhatják.

Az újpesti Járásbíróság épülete 1908-ban. (Tervezte: Jablonszky Ferenc, épült 1908-ban.)

Az alapítvány támogatói:

ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY, ÉPORG RT.,
FILE SELSZ KFT., HANZLIK PÁL,
HOLLÓSI GYÖRGY, PYLON 2000 KFT.,
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA,
IVÁNYI JÁNOS, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ,
KOZMA SÁNDORNÉ, ÚJPESTI KÖZÖSSÉGI TV,
ÚJPEST ÖNKORMÁNYZATA, RICOPY KFT.,
TUNGSRAM-SCHRÉDER RT.,
ÚJPESTI VAGYONKEZELŐ RT.

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány
Elnök: Dr. Sipos Lajos
Szerkesztő: Kadlecovits Géza
Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1. Tel.: 160-5369
Tipográfia: Wagner Attila
Készítette: a Spácium Bt.
Felelős: Koós Gábor